

LUNDS UNIVERSITET

Oro och osäkerhet

Om hur barns skärmanvändning påverkar föräldrar

av

Lina Freiding

Institutionen för kommunikation och medier, Lunds universitet

Kandidatuppsats i medie- och kommunikationsvetenskap, MKVK04:3 VT 2015

Handledare: Fredrik Schoug

Examinator: Fredrik Miegel

Abstract

Barns användning av digitala medier ökar för varje år som går. Denna studie försöker besvara vilken inställning föräldrar har till barns medieanvändning och vilka förklaringar som kan ligga bakom denna inställning.

Det empiriska underlaget till studien består av fem intervjuer, samtliga informanter hade minst två barn, i åldrarna 5-17 år. Det mest angelägna som framkom under intervjuerna var att informanterna upplever många negativa känslor inför barnens medieanvändning. Föräldrarna menar bland annat att barnen blir stillasittande, distanserade och mindre kreativa av skärmanvändningen. De negativa känslor som föräldrarna upplever hanterar de på olika vis, men gemensamt är att de vill kontrollera och begränsa sina barn i deras skärmanvändning.

Analys av empiri genomfördes främst med hjälp av Stanley Cohens teorier kring moralpanik samt Anthony Giddens teorier om expertsystem.

Syftet med studien har varit att studera föräldrars förhållningssätt gällande barns medieanvändning samt hur detta påverkar föräldrars känslor och agerande. Vad är det föräldrar är oroliga över och hur tar sig denna oro uttryck, gällande barns användning av digitala medier? Hur påverkas föräldrar av mediernas rapportering kring barn och medieanvändning?

Föräldrars förhållningssätt gällande sina barns medieanvändning är att den måste begränsas och kontrolleras. Den oro föräldrarna upplever kretsar kring inaktivitet, asocialitet samt en rädsla för att barnen ska bli lurade i den uppkopplade världen. Föräldrar försöker tygla sin oro och ta sitt föräldraansvar genom att införa regler och bestämmelser om vad och när barnen får använda sig av skärmar. Det finns ingen entydig expertis som säger hur föräldrarna bör agera, därför har de svårt att motivera sin inställning, vilket leder till att varken barn eller föräldrar är nöjda med situationen. Det som påverkar föräldrar att styra upp eller släppa på sina regler är i mångt och mycket mediernas rapportering av skeendet. Larmar medierna, sätter föräldrarna upp strängare gränser.

Nyckelord: skärmanvändning, barn, digitala medier, moralpanik, expertsystem

Innehållsförteckning

PREMISS	4
PERSPEKTIV PÅ BARN, VUXNA OCH MEDIER	5
GENOMFÖRANDE	7
INFORMANTER	9
PRECISERING	9
NYA MEDIER – NYA FÖRHÅLLNINGSSÄTT	9
STILLASITTANDE UNGDOMAR – EN FANTASILÖS HÄLSOFARA?	12
PARALLELLA VÄRLDAR	16
INKRÄKTARNA FRÅN NÄTET	18
HOT FRÅN DEN ANDRA VÄRLDEN	21
NÄTMOBBNING	21
NÄTETS "FULA GUBBAR"	21
PUBLICERINGSHETS	22
I REGLERNAS VÄRLD	23
UPPRÄTTHÅLLANDE AV REGLER	27
TILLÅTANDE PAPPOR	27
MEDIERNAS ANSVAR	28
KONKLUSION: EXPERTSYSTEM	30
BARN OCH BOKLÄSNING – OMHULDAD INAKTIVITET	32
TILLIT	33
TILL SIST	36
LITTERATURFÖRTECKNING	37
BILAGA	39

Premiss

Samhället har länge svämmat över av debatter kring barns medieanvändning. Medierådet rapport *Unga och medier 2015*, redogör för hur barns medieanvändning har skjutit i höjden. Rapporten visar bland annat att 56 % av 0-2 åringarna, 67 % av 2-4 åringarna, 58 % av 5-8 åringarna samt 87 % av alla 9-12 åringar har tillgång till en surfplatta i hemmet. (Statens medieråd, 2015)

När siffror likt dem ovan publiceras så vaknar debattörerna i Sverige till liv, en del rasar och menar att Sverige håller på att fördummas. Andra tar Medierådets information med ro och menar att det är dagens samhälle som ser ut på detta viset och vi måste förhålla oss till det.

Statens medieråd genomför vartannat år en undersökning där de undersöker svenskarnas medievanor, dess resultat från 2014 sammanfattas såhär:

Svenska barns och ungas medieanvändning utvecklas mycket snabbt. Användningen av surfplattor och smarta mobiler går allt längre ner i åldrarna och det som förr var extrem frekvens av internetanvändning är numera det normala – gårdagens högkonsumenter är nu genomsnittsanvändare. (Statens medieråd, 2015)

Statens medieråds undersökning gällande barns och ungas medievanor ledde till att en debatt blossade upp i medierna, Hugo Lagercrantz skrev i debattartikeln *Statens Medieråd borde läggas ned* om hur myndigheten Statens Medieråd borde lyfta fram riskerna med barns skärmanvändning, annars har den inte, enligt Lagercrantz, något existensberättigande. Han menar även att sociala medier gör att vi blir sämre på att kommunicera och därmed mindre empatiska, att naturlig lek ger ett naturligt samspel som inte kan ersättas av sociala medier samt att ”skärmkulturen” gör människan mer benägen att utföra kriminella handlingar (Lagercrantz, 2015). Några dagar senare bemöttes Lagercrantz debattartikel av Tommy Gustafsson, även det i Svenska Dagbladet, *Ingen blir dum av internet* (Gustafsson, 2015) Gustafsson hävdar i sin tur att vi aldrig har kommunicerat så mycket som nu, att kommunikationen idag är global och tillgänglig för långt fler än för bara några år sedan, samt att ungdomskriminaliteten har minskat under 2000-talet. Gustafsson kallar Lagercrantz för moralentreprenör vars enda argument egentligen är: ”det var bättre förr” han menar att Lagercrantz:

(...) fullföljer en lång tradition där nya medietekniker har kritiserats för att underminera samhällsstrukturen och förstöra människans sociala förmågor, alltid med hänvisning till ett ”naturligt” tillstånd i det förflutna (...) (Gustafsson, 2015).

Argumentationen mellan Lagercrantz och Gustafsson är signifikativ för dagens samhälle, någon menar att människan fördummas och någon annan menar att människan berikas av samhällsutvecklingen och dess uppbyggnad kring digitala medier. Debatten är inte enbart synlig i medierna utan den sipprar ner hos de flesta familjer och manar till ställningstagande hos samhällsmedborgare.

Mediernas ansvar i skapandet och reproducerandet av olika moraliska utsagor gällande barn och medieanvändning är enormt, därför är undersökningsområdet angeläget sett ur ett medie- och kommunikationsvetenskapligt perspektiv. Det är med mediernas hjälp som olika teorier och farhågor sprider sig i samhället och det är även dit många vänder sig för att försöka råda bot på sin oro.

Studien vill undersöka föräldrars förhållningssätt till sina barns användning av digitala medier. Medieanvändandet kryper ner i åldrarna, hur förhåller sig föräldrar till detta? Syftet med studien har därmed varit att studera föräldrars förhållningssätt gällande barns medieanvändning samt hur detta påverkar föräldrars känslor och agerande. Hur föräldrar påverkas av mediernas rapportering kring barn och medieanvändning behandlas även i uppsatsen.

Perspektiv på barn, vuxna och medier

Intervjuer med föräldrar till barn i åldrarna 6-16 år ligger till grund för studien, intervjuerna sammankopplas med sociologen Anthony Giddens teorier om hur människan och samhället påverkar varandra, skapar tillit och oro beroende på vilka expertsystem man kan luta sig mot, (Giddens, 1996) är modeller som i denna studie kopplas samman med informanternas svar för att eventuellt hitta möjliga förklaringar till varför föräldrarna resonerar som de gör. Giddens resonemang kring varför människor agerar som de gör och varför de känner, en ibland obefogad, tillit till olika människor eller fenomen är viktig för denna studie (Giddens, 1996). Vilka expertsystem finns idag som föräldrar kan luta sig mot för att känna att de tar korrekta beslut? Då studiens syfte bland annat är att förstå varför föräldrar tänker och agerar som de gör blir Giddens resonemang gällande tillit och expertsystem viktiga pusselbitar för att komma närmare en förståelse för informanternas tankar och agerande.

Även sociologen Niklas Luhmanns resonemang kring hur människans förhållningssätt gentemot förtroende och tillit används för att besvara uppsatsens syfte. Luhmann menar att förtroende och tillförsikt innebär att människan är medveten om olika alternativ för att sedan kunna agera utifrån detta (Luhmann, 1979). Delar av hans resonemang kan förklara de känslor som studiens informanter visar upp.

Psykolog John Sulers forskning kring parallella världar (Suler, 2004), aktualiseras under rubriken *Parallella världar*. Sulers forskning kretsar kring vad som kan hända när människor har tillgång till olika världar samtidigt, den "riktiga" och den virtuella. Att lyfta fram Sulers resonemang kring vad som eventuellt kan ske när människor befinner sig i parallella världar leder till att skapa en förståelse för en del av de resonemang som informanterna för, han både bekräftar och bestrider deras tankar.

Gällande tidigare forskning inom området barn och medieanvändning så har Fil. Dr Elza Dunkels studie *Vad gör unga på nätet?* (Dunkels, 2012) bidragit till att lyfta fram nya förhållningssätt gällande barns medieanvändning. Dunkels forskning utgår ifrån barnens perspektiv och lyfter fram många av de fördelar som de ser med sin medieanvändning, dessa vill Dunkels lyfta fram. Dunkels studie bidrar i denna rapport även med aktuell forskning kring hur barns och ungdomars nätvardag ser ut för att i möjligaste mån nyansera debatten. Dunkels menar att dagens vuxna ägnar sig åt *juvenism*, från engelskans *childism*, maktmissbruk där vuxna ser sig som bättre vetande och barnen ses som offer. Dunkels menar att denna offerroll som vuxna ger barn leder till onödiga begränsningar, föräldrar tar "det säkra före det osäkra" när det inte är tillräckligt bekanta med fältet. Dunkels forskning utgår främst ifrån ett barnperspektiv, denna studie ämnar istället undersöka medieanvändning ur ett föräldraperspektiv (Dunkels, *Vad gör unga på nätet?*, 2012).

Inom området medie- och kommunikationsvetenskap finns det en forskningstradition om mediepåverkan bland annat skriver Jostein Gripsrud om att en stor del av den forskning som har bedrivits inom medieområdet har handlat om just mediernas påverkan på publiken (Gripsrud, 2011). Redan 1910 startade lärarföreningen i Stavanger en forskning om mediepåverkan, då för att ta reda på vilka skadeverkningar elevernas biobesök förde med sig. Forskningen kom fram till att de var många och allvarliga, allt från stöld till våld, framförallt var elevernas moral drabbad, även ögonskador uppstod samt att eleverna blev rastlösa och fick därmed svårare för att koncentrera sig i skolan. Gripsrud menar att det är mycket vanligt att det är just detta som medieforskningen leder fram till, även i våra dagar, att höja ett varnande finger för något mediefenomen, ibland omtalat som mediepanik. Gripsrud tar videovåldsdebatten på 1980-talet som ett mer aktuellt exempel, där många var oroade för de eventuella negativa effekterna "våldsfilmerna" kunde ha på ungdomar. Gripsrud påtalar att man tidigare ofta i de olika mediepanikdebatterna glömde att sätta olika fenomen i sitt sammanhang att man oreflekterat utgick ifrån att exempelvis den som såg våldshandlingar även var benägen att utföra sådana, utan att ta hänsyn till personens livssituation i

övrigt. Idag ser forskningen annorlunda ut, medieforskarna är mycket mer försiktiga med att dra slutsatser likt de tidigare nämnda (Gripsrud, 2011).

Denna studies strävan är dock inte att handla om mediepåverkan i sig man kan dock inte förbise att föräldrarnas inställning till barns skärmanvändning med stor sannolikhet har påverkats av den äldre, ej längre aktuella forskning som bedrevs inom MKV-området. Den äldre forskningen om mediepåverkan har idag låg status inom MKV, men dess teorier ekar hos informanterna.

Genomförande

För att vetenskap ska kännas pålitlig så är tron på den central, vi måste tro ”på goda grunder”, då kan vi kalla det för vetenskapsteori. Utifrån detta resonemang menar Brian Fay att man i sitt närmande av någon fråga måste redogöra utifrån vilket perspektiv man tänker angripa frågan. (Fay, 2008) Denna studie utgår ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv, vilket innebär att våra uppfattningar och föreställningar om ett fenomen styr oss, det är föreställningarna som formar vår bild av verkligheten (Heide, 2000).

Fay menar att den perspektivistiska vetenskapsteorin är oavhängig för att man som forskare ska kunna resonera kring olika frågor på ett trovärdigt vis. Du behöver inte ”be one to know one” men du behöver kunna *veta, beskriva och förklara* något för att kunna forska om det. Har du dessutom egen erfarenhet beträffande det du undersöker, så bidrar de med ytterligare en aspekt av ditt vetande, denna aspekt är således inte nödvändig för att kunna bli expert inom området. Fay menar att vi inte måste se olika perspektiv som ”rätt eller fel”, istället olika synvinklar som berikar förståelsen för ett fenomen (Fay, 2008).

Undersökningens ansats är explanativ med betydelsen att man är medveten om ett fenomen men är nyfiken på varför det existerar (Arvidsson, 2000). Fenomenet med barn och skärmanvändning är ett ständigt aktuellt ämne, dock är föräldrarnas känslor och orsakerna till dessa, ej lika kända.

Studiens mål är att förstå föräldrars inställning till sina barns medieanvändning, förekomsten av barnens medieanvändning var därmed en förutsättning för att kunna delta som informant, därför var den kvantitativa metoden inte aktuell, fenomenet förekom, studien ville ta reda på egenskaper hos fenomenet (Repstad, 2012). Den kvalitativa metoden studerar ett fenomen som en helhet, där nyanser är möjliga att se (Repstad, 2012). För att iaktta hur föräldrarna resonerade och kunna dra slutsatser utifrån deras svar så var denna metod mest lämpad. Kvalitativ forskning vill möjliggöra en skytt av det underförstådda och informanternas subjektiva upplevelsevärld, se människan som fri och medveten. Alternativet är att använda sig av en kvantitativ metod, där hänsyn istället tas till variabler och siffror, människan blir då en i mängden, snarare som en robot (Repstad, 2012).

Siffror och antal är intressant för att mäta hur mycket olika barn tillåts ägna sig åt medieanvändning, till denna studie överväger dock den kvalitativa metodens fördelar och blev därför ett självklart val.

För att få en tydlig inblick gällande föräldrars förhållningssätt och resonemang gällande barn och medievänor så utfördes fem intervjuer. Intervjuerna genomfördes tidigt i studien och med informanter vars vardag jag som forskare inte var särskilt insatt i. Insamlingen av empiriskt material börjar redan vid första kontakt med de personer som ska studeras, då syns personernas inställning gällande intervjuens innehåll (Bengtsson, 2000).

Intervjuerna var uppdelade i två delar, den första delen bestod av frågor gällande föräldrarnas inställning till sina barns skärmanvändning, vid den andra delen av intervjun ställdes exakt samma frågor, fast då gällande föräldrarnas inställning till barnens bokläsning istället. Detta för att i ett senare skede möjliggöra en jämförelse mellan föräldrarnas inställning till de båda sysselsättningarna.

För att genomföra studien och få en bild av informanterna användes kvalitativa intervjuer. Detta arbetssätt har många fördelar, bland annat så kan det under intervjun framkomma information som annars hade varit svårt att få fram, sociala relationer blir tydliga, påståenden och följdfrågor kan behandlas så fort de dyker upp. Kvalitativa intervjuer möjliggör information direkt ifrån informanten, istället för att på förhand mäta redan definierade variabler (Østbye, 2008).

En av metodens begränsningar är att den är tidskrävande både i förberedelse-, genomförande- och efterarbetsfasen (Østbye, 2008), i aktuell studie är det därmed relativt få informanter som deltar. Fördelarna med metodvalet är trots detta fler, de informanter som deltar får god tid på sig att utveckla och resonera kring de frågor som tas upp. Formen för intervjuerna var av semistrukturerad karaktär, d.v.s. en intervjuguide hade utformats, som låg till grund för samtalet, inför intervjun var även ett tydligt tema definierat. Denna form av intervju är flexibel och gör det möjligt för den som intervjuar att följa upp intressanta svar och resonemang som på ett naturligt sätt fördjupar aktuellt tema (Østbye, 2008). Intervjuerna till denna studie genomfördes med en informant åt gången, intressant hade givetvis varit att även möta informanterna i en gruppintervju för att på detta vis låta informanternas samtal utvecklas gemensamt (Østbye, 2008). Detta var dock av praktiska skäl inte möjligt att genomföra. Intervjuerna genomfördes där informanterna önskade, några hemma hos dem själva och några hemma hos mig. Det finns givetvis en risk att intervjusituationen kan avbrytas eller störas när den genomförs i hemmiljö, (Østbye, 2008) detta togs dock hänsyn till genom att sitta avskilt och ha gott om tid. Det är många vinster med att låta informanten själv få bestämma plats, då upplevs intervjusituationen som trygg och informanten

blir avslappnad, intervjun ska upplevas som ett vanligt samtal. Informanterna informerades omedelbart om att de kommer att citeras anonymt, det informanterna så dokumenterades genom inspelning samt anteckningar (Østbye, 2008).

För att få ut så mycket intressanta tankar som möjligt av informanterna så inleddes intervjuerna med vida frågor, vilka senare följdes upp med mer specifika frågor, en del av svaren kompletterades sedan genom att informanterna ombads göra jämförelser med andra grupper, personer och fenomen (Bengtsson, 2000). Utifrån studiens förutsättningar så är gjorda metodval de bäst lämpade de kvalitativa, enskilda intervjuerna genomförda i, för informanten, önskad miljö, ledde till djupgående resonemang gällande studiens tema. Genom en kvalitativ studie av människans villkor kan man se något som är giltigt för alla människor (Arvidsson, 2000) dessa tankar ligger som bas för denna studie och legitimerar metodvalet.

Informanter

Under veckorna 14-17, 2015, genomfördes fem kvalitativa intervjuer. Kontakten med informanterna togs via vänner samt mina barns kompisars föräldrar. (Heide, 2000) Intervjuerna genomfördes på den plats som önskades av informanterna. Samtliga informanter är avidentifierade och har tilldelats fingerade namn: *Anna* (40 år, två pojkar, 8 och 10 år), *Beata* (45 år, tre pojkar 15, 15 och 17 år), *Chloe* (45 år, två flickor 13 och 15 år), *Disa* (40 år, tre pojkar 6, 8, 9 år) samt *Ebba* (32 år, två flickor 5 och 7 år).

Precisering

Av praktiska skäl är undersökningen avgränsad till intervjuer med fem föräldrar, samtliga har barn i den åldern att barnen själva kan använda sig av uppkopplade medier utan vuxnas närvaro. Enbart mammor är intervjuade, tanken från början gällande urval var att försöka intervjua lika många män som kvinnor, dock menar Bengtsson att man kan modifiera urvalet utifrån den kunskap som det inledande materialet ger (Bengtsson, 2000), därför ser studiens urval av informanter ut på detta vis.

Nya medier – nya förhållningssätt

All ny teknik, som får verklig betydelse för oss människor, kräver nya förhållningssätt. (Dunkels, Vad gör unga på nätet?, 2012)

Dagens samhälle skiljer sig mycket från tidigare generationers, framförallt gällande det utbud som de digitala medierna erbjuder. Det är även så att användandet av digitala medier kryper ner i åldrarna (Statens medieråd, 2015), vilket i sig sätter många föräldrar i nya, ovana situationer som de måste hantera. Intervjuerna inleddes med följande fråga: Vad är det första du kommer att tänka på när du hör frasen: "Barn och användning av digitala medier"?

Anna: "Begränsa!"

Beata: "Nödvändigt!"

Chloe: "Icke kontroll, läskigt!"

Disa: "Dubbelliv!"

Ebba: "Stillasittande!"

Informanternas svar rymmer emellertid också en dubbelhet, dels borde barnens användning av digitala medier begränsas, samtidigt som de anses vara nödvändiga. Föräldrarna utvecklar sitt förhållningssätt till sina barns medieanvändning:

Jag känner mig osäker när det gäller mina barns användning av digitala medier. Frågar jag mina barn så hävdar de att alla andra får sitta med plattan mycket mer ofta än vad jag låter mina barn göra. Mitt hus känns som ett museum där uppkopplade apparater inte är ständigt tillgängliga (Anna, 40 år).

Annas tankar kring barn och deras användning av digitala medier belyser flera olika dilemma som föräldrar upplever sig behöva ta ställning i. Dels föräldrarnas egen osäkerhet, ska de begränsa barnens skärmanvändning eller ska de uppmuntra sina barn att hänga med i utvecklingen och lära sig mer? Nästa svårighet som Anna signalerar sig uppleva är konkurrensen om barnens uppskattning "mitt hus känns som ett museum", i detta fall inser man snabbt att museum är något med negativa konnotationer. Anna vill att hennes barn ska trivas hemma, hon förstår att de kommer att uppleva sin tid hemma i huset som mer underhållande om hon låter dem använda sina skärmar mer än vad de får i dagsläget. Anna strävar efter att vara den goda föräldern som sätter upp tydliga gränser för sina barn, gränser som hon försöker motivera, men som hon samtidigt upplever skiljer sig ifrån andra föräldrars gränssättning.

Vad är bra, vad är dåligt? Barnen behöver paddan för att lyckas i skolan, men hur ska vi föräldrar förhålla oss till detta hemma? (Beata, 45 år)

Man vill ju att ens barn ska hänga med i utvecklingen, samtidigt som de inte bör sitta flera timmar framför skärmen (Chloe, 45 år)

Beata och Chloe är inne på liknande tankar som Anna i citatet ovan, de känner en ambivalens gällande deras barn och barnens användning av skärmar. Både Anna, Beata och Chloe uppvisar en medvetenhet kring att barnen antas komma på efterkälken i sin digitala kompetens om de ej tillåts använda digitala medier, dock så är föräldrarna skeptiska gällande tidsaspekten, de upplever skärmarna som tidstjuvar och kämpar med att få en insikt i vad som är ”lagom länge” att sitta framför en skärm. Disa sammanfattar:

Jag förstår att den digitala medieanvändningen är en möjlighet för mina barn och att de behöver ha kunskap om hur denna kan utnyttjas i vårt kunskapssamhälle, dock så känner jag mig osäker hur jag själv ska ställa mig till detta, jag vill inte bromsa, men samtidigt så finns det så mycket som jag är rädd att mina barn missar om de bara sitter framför en skärm hela dagarna. (Disa, 40 år)

Under intervjuerna framkom det att föräldrarna upplevde en osäkerhet i förhållande till sina barns användning av digitala medier. Föräldrarna inser att barnen behöver lära sig den nya tekniken för att vara väl förberedda inför kommande skolgång och arbetsliv, men de känner samtidigt en oro och ett ansvar att visa barnen att världen är större än det som erbjuds bakom skärmarna. En frustration kan skönjas hos föräldrarna som bottnar i den okunskap vilken de upplever sig ha kring området, de känner att de måste sätta gränser, men är osäkra på hur gränserna ska motiveras. Föräldrarna uttrycker förståelse för att dagens och framtidens samhälle ställer höga krav på människors kunskap inom området digitala medier, men hur ska de agera för att stötta sina barn på bästa vis?

Föräldrarna förstår att något sker, men de kämpar med att se de större dragen, förstå hur de ska anamma denna nya samhällsrevolution. (Dahlbom, 2003) Föräldrarna beskriver denna förändring ur sina olika perspektiv, de analyserar den, vrider och vänder, den kritiseras och ifrågasätts. Å ena sidan behövs internet ur ett pedagogiskt perspektiv, å andra sidan kan det kanske vara farligt. Föräldrarna signalerar en osäkerhet som blir påtaglig i intervjuerna, samma osäkerhet som återkommer i Luhmanns resonemang (Luhmann, 1979).

Annas, Beatas och Chloes citat här ovan illustrerar de frågor gällande barn och skärmanvändning som föräldrar reflekterar kring i dagens samhälle, de är medvetna om att fördelar och nackdelar finns, men de ser olika på hur de ska värdera dessa, precis på samma vis som mediedebattörerna Lagercrantz (Lagercrantz, 2015) och Gustafsson (Gustafsson, 2015). Föräldrar vill sina barns bästa, deras regler bottnar ofta i hur de själva växte upp, en jämförelse

mellan då och nu är ständigt närvarande i föräldrarnas uppfostran. Det svåra med att uppfostra ett barn ”rätt” efter konstens alla regler, tillfredsställa sina egna, barnens och omgivningens krav, blir inte lättare av att nya fenomen dyker upp som ”stjäler” barnens intresse samtidigt som föräldrarna står utan verktyg för att jämföra med sin egen uppväxt. Uppkomsten av de digitala medierna sätter griller i huvudet på många (Dahlbom, 2003), men framförallt dagens föräldrar, vad gör detta med dem och hur påverkar det deras position som ”allvetande vuxen”? Vilket ansvar har föräldrarna, hur ska de göra för att agera rätt och vilka gränser är rimliga att sätta upp?

Stillasittande ungdomar – en fantasilös hälsofara?

Vad är det som gör föräldrar som bekymrade när det gäller barnens skärmtid? Trenden som aldrig verkar brytas, den att medierna släpper rapport efter rapport om hur farligt dagens stillasittande liv är, samtidigt som medierna informerar om att barn sitter fler och fler timmar varje dag framför skärmar (Lundell, 2015), bekymrar dagens föräldrar.

Dagens barn är inne för mycket, de borde vara ute där de kan utveckla sin fantasi och aktivitetsförmåga.
(Anna, 40 år)

Barnens skärmtid får negativa konsekvenser på deras kondition, motion, fantasi och lek. (Ebba, 32 år)

Annas och Ebbas farhågor kretsar kring två olika negativa konsekvenser som de menar att skärmanvändande leder till hos barn, nämligen: avsaknad av motion och brist på fantasi. Föräldrarna resonerar kring att dessa frågor och upprepar dem titt som tätt under intervjuerna. Gällande bristen på motion som skärmanvändandet, enligt föräldrarna, leder till så används detta som ett starkt argument i deras försök att korta ner barnens skärmtid.

I vår värld, där en god hälsa är något upphöjt, krockar barnens stillasittande liv med de råd som fysiologer, läkare och hälsovetare ofta pratar sig varma för. Föräldrarna kommer i kläm mellan att vara sina barn till lags, låta barnen utvecklas inom den digitala världen, och samtidigt leva upp till dagens hälsoideal.

Vi har provat olika former av begränsningar och regler bland annat så kallade ”datordagar”. Datordagarna innebar att barnen enbart fick använda de digitala medierna på onsdagar och lördagar. Dagarna infördes för att begränsa barnens medieanvändning och uppmuntra till fysisk aktivitet, resultatet blev det motsatta, datordagarna blev hysteriska tillställningar, blockerade från allt annat. De andra dagarna spelade barnen istället hemma hos någon kompis som inte hade någon begränsning den dagen. För att komma åt detta försökte vi synkronisera våra datordagar med andra föräldrar, men det blev en orimlighet i längden.
(Beata, 45)

Sedan de smarta telefonerna kom så har vi gett upp att ha koll på barnens aktiviteter i den digitala världen, vi pratar med våra barn, men kontrollerar dem inte. (Chloe, 45 år)

Beatas berättelse signalerar en viss desperation hos föräldrarna, de försöker ta kommandot hemma, men barnen ligger steget före och lyckas kringgå de regelverk som sätts upp. Dunkels menar att den uppkopplade världen egentligen är flera olika världar, beroende på vilken generation man tillhör. Barnen till informanterna i denna studie tillhör den generation som Dunkels kallar för *infödingar*, barn födda in i den digitala världen. Informanterna själva är med Dunkels terminologi *immigranter*, födda och uppvuxna före internets genombrott (Dunkels, 2007). Här uppstår ett glapp, vilket enligt Dunkels handlar om hur man ser på och värderar ungas aktiviteter i den uppkopplade världen. Det är tydligt att informanterna anser att deras barn är ohälsosamma och till stor del ”slösar bort sin tid” när de sitter framför en skärm:

Så sitter de bara där framför skärmarna och dricker cola och äter chips. (Anna, 40 år)

Det blir bara en massa läsk och godis, inget vettigt gjort när de hänger tillsammans framför datorn. (Chloe, 45)

På min tid så var vi ute och lekte, vi träffades på riktigt, mina barn missar detta genom att umgänget till stor del är flyttat ut på internet. (Beata, 45 år)

Föräldrarna kopplar ihop den digitala världen med stillasittande och ohälsosam mat, Dunkels menar att de digitala medierna är den nya arenan för umgänge, de digitala infödingarnas förhållningssätt hålls ur denna aspekt tillbaka av de digitala immigranternas syn, olika ögon ser olika faror/möjligheter (Dunkels, 2007). Beatas uttryck att dagens barn *missar* den möjlighet som hon själv hade till utelek, får tala för samtliga informanternas inställning till sina barns umgängesvanor. Föräldrarna jämför sin egen uppväxt med sina barns och ser då vad dagens barn saknar gällande exempelvis kreativ utelek. Att vara fast i ett synsätt är något som Dunkels resonerar mycket runt, hon refererar till Lars-Ove Dahlgren som myntade begreppet *mentala hästkärror*. Dahlgren förklarar begreppet genom att hänvisa till att de första bilarna som byggdes, såg ut som hästkärror, fast med motor, för människan kunde inte tänka sig att en kärra kunde se ut på något annat vis. (Dunkels, 2007) Ett resonemang överförbart när det gäller att förstå föräldrarnas inställning till sina barns umgängesformer, vilka skiljer sig markant från hur de själva umgicks med sina kompisar under sin uppväxt. Föräldrarnas mentala hästkärror blir här styrande när det gäller deras inställning till internet som en potential social arena, därav den skepsis som

framkommer i föräldrarnas svar. Dunkels menar att man genom att bli medveten om fenomenet mentala hästkärror kan närma sig ett nytänkande, oavsett område (Dunkels, 2012).

Det är klart, vi ringdes ju varje dag efter skolan, jag och mina kompisar. Kanske har behovet av att kommunicera sett likadant ut i tidigare generationer, men kommunikationsmöjligheterna förändrats. (Chloe, 45 år)

Visserligen kan nog mina barn mycket mer än vad jag kunde i deras ålder, internet är ju fantastiskt på det viset. (Anna, 40 år)

I citaten ovan sker något intressant, genom att intervjufrågorna ställs så startar en reflektion hos informanterna. De svar som de först så självklart gav, gällande riskerna med barnens umgänge via internet, hur barnen *missar* den viktiga leken och så vidare, syns plötsligt i nytt ljus. Föräldrarna kopplar till sin egen uppväxt och inser att även de ville umgås på andra vis än alltid fysiskt tillsammans. Även när det gäller internets potential så blir inställningen mer positiv. Kan det vara så att denna studies frågor, i sig, skapar en medvetenhet hos informanterna, helt i stil med vad Dunkels menar krävs för att en ska ändra uppfattning i någon fråga?

Under intervjuerna ställdes även frågor kring hur barnens bokläsningsvanor såg ut och hur föräldrarna ställde sig till detta. Det framkom då att föräldrarna var bekymrade över deras barns bokläsning, fast utifrån en helt annan ståndpunkt:

Tid tas från bokläsning till internet. (Disa, 40 år)

Jag tycker att det är viktigt att läsa bok tillsammans och att barnen läser själva. Böcker visar på andras perspektiv, vilket är nyttigt för barnen att få möta. Jag uppmuntrar mina barn till egen läsning så ofta som möjligt. (Anna, 40 år)

Intervjusvaren visar på att föräldrarna anser att bokläsningstiden slukas upp av Internet, och detta är inte något som föräldrarna uppskattar. Bokläsning är, däremot enligt föräldrarna, något som man ska värna om och som är viktigt att barnen sysselsätter sig med, bland annat Annas ordval ”uppmuntrar” signalerar på detta, ett ordval som ej förekom gällande barnens användning av skärmar. Ytterligare bevis för att föräldrar främjar bokläsning och avråder från skärmanvändning är följande citat:

Vi går till biblioteket var 14:e dag och är där i cirka 30-60 minuter, detta besök upplevs inte som en mysig stund av mina barn, de upplever det snarare som ett tvång. Jag har bestämt att om barnen inte följer med till biblioteket så får de inte spela på sin ”spellördag”. (Beata, 45 år)

Beatas resonemang visar upp det ställningstagande som många föräldrar tar, som inte välkomnas av barnen. Föräldrarna vill, i sin välvilja, visa upp bokvärlden för sina barn, i en förhoppning om att de ska växa upp till läsande individer. Dock så måste föräldrarna på något vis locka/tvinga barnen att följa med, och använder sig då av minskad speltid som utpressning. Sammanfattningsvis så kan man säga att barn uppmuntras, av sina föräldrar, att läsa, så länge de gör det i en bok och inte på en skärm.

Barnen kan läsa på internet med exempelvis sin padda, dock så är jag rädd att e-böckerna inte lockar, det finns så mycket annat som är spännande där. (Chloe, 45 år)

Nästa farhåga som föräldrarna signalerar när de jämför sina barns bokläsning med deras skärmanvändning är att de inte utvecklar sin fantasi tillräckligt när de använder sig av digitala medier, föräldrarna menar att det krävs bokläsning för att fantasin ska utmanas och utvecklas, tankar som till exempel kan ses Annas och Beatas inledande citat.

Hur stämmer föräldrarnas citat och resonemang överens med varandra? De ivrar för bokläsning en försöker begränsa skärmanvändning, detta gör bland annat med hjälp av argumenten att skärmanvändning är en stillasittande aktivitet samt att bokläsning och utelekar utvecklar barnens fantasi. Föräldrarnas argument kommer inte som någon överraskning och de är inte heller unika för denna studie, det är dock intressant att föräldrarna inte vid något tillfälle reflekterar över att bokläsning även det är en stillasittande aktivitet samt att barnen lär behöva använda sin fantasi en hel del för att lyckas navigera runt på de platser som erbjuds via skärmarna.

En passivitet utvecklas av skärmanvändandet och då minskar det sociala samspelet. (Ebba, 32 år)

Jag befärar att skärmanvändandet gör mina barn ofokuserade, passiviserade och asociala att de inte når samma utveckling som person, individ som de hade gjort om de istället hade varit ute och rört på sig för att sedan komma in med rosiga kinder och lugna i sinnet. (Anna, 40 år)

Passiviteten är alltså farlig och inget man bör sträva efter. Men hur agerar vuxna i dagens samhälle? Man brukar ju säga att ”barn gör som vuxna gör, inte som vuxna säger”, vuxna idag läser själva överlag lite, de använder däremot skärmar mycket (Leonardz, 2012). Romantiserar

dagens vuxna sin egen barndom, var de ute och lekte hela tiden, kom de in med rosiga kinder och lugna i sinnet (Dunkels, 2012)? Denna studie kommer inte med några svar gällande dessa frågor, men de är intressanta att ha i bakhuvudet när debatten gällande barn och skärmanvändning ska undersökas.

I intervjuerna framkom en medvetenhet gällande vikten av att ha en kommunikation med sina barn om deras användning av digitala medier. Föräldrarna framhävde ofta att de var noga med att prata med sina barn om farorna med skärmarna, både gällande den stillasittande livsstil som användningen inbjuder till samt vilka faror som kan lura på nätet.

Jag vet att när min son är hemma hos någon kompis efter skolan så äter de bara godis, dricker läsk och spelar krigsspel. Mitt sätt att hantera detta är att prata med honom om vad han har gjort och vilket beteende som kommer att gynna honom i det långa loppet. Att stoppa vad som händer hemma hos någon annan har jag gett upp. (Anna, 40 år)

Informanterna strävar efter att skapa en självreflexivitet hos sina barn, de inser att de inte kan påverka barnen på plats utan försöker istället arbeta preventivt, genom att föra över sina värderingar på barnen, så att barnen ska agera korrekt när de hamnar i valsituationer. De korrekta värderingar som föräldrarna nämner är främst en hälsosam livsstil där de vill att deras barn ska vara ute och leka:

För att mina barn ska få använda skärmar hemma så måste de gå ut och jogga med mig två gånger i veckan, på det viset så förtjänar de sina skärmtid. (Anna, 40 år)

Att förtjäna sin skärmtid är ständigt återkommande i informanternas svar och inger till viss del den känsla som tidigare generationers veckopeng troligtvis gav det vill säga, du får göra det (roliga, idag skärmtid, förr pengar) först när du har gjort detta (tråkiga, idag lek ute, förr exempelvis hjälpa till med städning eller matlagning).

Parallella världar

Vad är det då som oroar föräldrarna när det gäller deras barns medieanvändning? Det framkom under intervjuerna att många av föräldrarna var bekymrade över hur deras barn påverkas genom sin användning av digitala medier. En kluvenhet är tydlig, föräldrar och skola ger barn smarta telefoner och plattor, men de är osäkra på sin egen inställning till dess existens.

Jag är rädd att den uppkopplade världen ska ta över barnens verklighet, beröva dem på fysisk aktivitet och det sociala livet. (Anna, 40 år)

Annas tankar berör en del av de farhågor som tidigare har diskuterats, de om rädslan för att den fysiska aktiviteten minskar när barnen slukas upp av den uppkopplade världen. Utöver den farhågan så lyfter Anna fram en annan viktig oro som en förälder kan uppleva när det kommer till barn och den uppkopplade världen. Anna är rädd att hennes barn ska få en skev verklighetsbild och bli berövade på ”det riktiga” sociala livet, det sociala liv som de digitala immigranterna menar får här tolkas som det när man träffas fysiskt. Föräldrarna visar upp en klar insikt om att den uppkopplade världen är lockande och att den erbjuder mycket som inte finns i den fysiska världen, detta lämnar föräldrarna med en känsla av icke kontroll över vad deras barn gör och var de befinner sig i den uppkopplade världen. Chloes citat nedan bekräftar Annas rädsla:

Jag är mest bekymrad över att jag inte vet vad de gör när det är uppkopplade. (Chloe, 45)

Hur hanterar föräldrar dessa känslor av oro och avsaknad av kontroll? Vilka olika verktyg upplever föräldrarna att de har att tillgripa för att stävja sin oro? Beata utvecklar sina tankar kring detta:

Jag känner att jag lägger ett stort ansvar på mina barn när jag släpper ut dem i den digitala världen, mitt sätt att försöka ha kvar kontrollen över dem är att prata med dem om vad de har gjort under dagen, inte bara i den riktiga världen. (Beata, 45 år)

Beatas svar är intressant, hon är medveten om att hon inte har någon möjlighet att styra vad hennes barn stöter på i den digitala världen, hennes svar på detta är att istället arbeta upp en tydlig kommunikation med sina barn. Det ansvar som Beata menar att hon lägger över på barnen är samtidigt hennes sätt att försöka behålla någon form av kontroll över situationen. För att detta resonemang ska fungera så krävs det att en tillit (Luhmann, 1979) existerar mellan förälder och barn.

Jag har en känsla av att mina barn missar IRL (in real life) när de hela tiden lever i sin uppkopplade vardag, de lever i en parallell verklighet en så kallad *digism*. Det är omöjligt att inte jämföra deras uppväxt med min egen, då man befann sig i umgänget både fysiskt och psykiskt. Dagens barn anser att de har en bra relation med sina kompisar, dock ser jag att de hela tiden har minst två relationer igång samtidigt, en närvarande och minst en via sociala medier. När jag var ung så ringdes man på kvällen, men den ständiga kontakten med kompisar var inte alls vad den är idag. (Beata, 45 år)

Den ständiga jämförelsen med sin egen uppväxt återkommer kontinuerligt i informanternas svar, oreflekterat återger de ofta sin egen uppväxt och barndom som bättre än vad deras barn nu får uppleva. Värt att notera är dock Beatas tankar ovan där hon ändå benämner hur hennes kommunikation såg ut när hon var ung: "När jag var ung så ringdes man på kvällen", här kan man ana att Beata reflekterat kring hur kommunikationen mellan henne och hennes kompisar såg ut när hon växte upp. Kanske är hennes, troligtvis längre telefonsamtal på kvällen, något som motsvarar dagens korta men mer frekventa kommunikation?

Inkräktarna från nätet

Resonemangen hos föräldrarna handlar bland annat om hur de upplever att deras barn blir så uppslukade av de digitala medierna att de inte riktigt är medvetna om deras gemensamma "riktiga" vardag, barnen upplevs, av föräldrarna, leva i parallella världar. Anna beskriver hur hon är orolig för att hennes barn ska bli berövade på det sociala livet, Chloe upplever att en distans har uppstått mellan henne och hennes barn, detta menar hon är skärmarna och de uppkopplade mediernas fel. Föräldrarna återkommer till hur kommunikationen i hemmet påverkas av de nya situationer som uppstår kring de digitala medierna:

Min upplevelse av barnens användning av digitala medier är att jag känner en större distans till mina barn dels för att jag inte förstår allt som händer på de olika skärmarna, men främst för att jag känner det som att vi har tappat barriären mellan kompisar och familj. Det känns som att vi konstant har tio inkräktare i vårt hem, de är inte där fysiskt, men väl i den uppkopplade världen. Detta leder till att familjens kommunikation blir lidande, de oinbjudna kompisarna avbryter konstant. Jag vill ha en ro i mitt hem som jag känner att jag har tappat kontrollen över, jag saknar den. (Chloe, 45 år)

Inkräktarna, de som kommunicerar med barnen, men som inte är fysiskt närvarande, upprör föräldrarna. Familjesituationen ser inte ut som de önskar, de kan inte be barnens kompisar gå hem när de exempelvis serveras middag, istället är inkräktarna ständigt närvarande. De avbryter och skapar en distans mellan familjemedlemmarna, just ordvalet inkräktare, synonymt med snyltgäst och oinbjuden gäst, signalerar att detta verkligen inte uppskattas av föräldrarna. Hur kommunikationen kan halta illustreras tydligt av Beata:

Ett exempel är att om min son tar hem några kompisar för att hänga hemma hos oss, så hänger de inte tillsammans, de sitter bredvid varandra, men är alla uppkopplade och har kontakt med andra personer än de som de har fysiskt nära sig, det känns som att de alltid har minst två relationer igång samtidigt, och att de på detta vis ständigt är frånvarande trots att de är fysiskt närvarande. Ett annat exempel är att när

någon drar ett skämt hemma, när hela familjen är samlad, så är det först bara två som skrattar, de andra är i sina uppkopplade världar och reagerar först när de märker att något är roligt, då kommer de tillbaka till verkligheten och skämtet får upprepas så att alla kan skratta. (Beata, 45 år)

En talande situation som beskriver föräldrarnas uppgivenhet och frustration. Uppmärksamhet tilldelas endast den i hushållet som har förtjänat den, annars finns det annat som lockar i andra världar.

Att förstå barns användning av digitala medier som att de lever i en parallell värld är enligt psykologen John Suler, en vanlig förklaring till oro hos omgivningen. Suler menar att om man har svårt för att koppla samman den människa man är på nätet med den människa man är i verkligheten så kan effekten bli att hämningar försvinner, en parallell verklighet uppstår, detta benämner Suler som *dissociative imagination* (Suler, 2004). Suler menar att människor som dagligen kopplar upp sig mot internet där agerar annorlunda än hur de gör i ”riktiga” livet. De är mer avslappnade och uttrycker sig mer öppet när de socialiserar bakom en skärm. Enligt Suler så kan detta av vissa upplevas som positivt, människor kan öppna upp sig och prata om saker som är jobbiga att annars ta upp. Det är dock inte alltid så att det enbart genererar positiva effekter, skärmen leder många gånger till att människor känner sig mer fria att uttrycka hat och hot som aldrig skulle uttalas om man möttes fysiskt (Suler, 2004).

De negativa effekter som Suler (Suler, 2004) menar kan uppstå i en sådan situation är attoreflekterade angrepp och påhopp på andra människor blir vanligare, då människan inte kan skilja på det egna jaget och den skapade identiteten på nätet. Detta menar dock forskaren Elza Dunkels kan avhjälpas genom att vuxna pratar med barn om att samma grundläggande värderingar gäller oavsett vilken verklighet man rör sig i (Dunkels, 2012).

Föräldrarna i studien är klivna till Internet som social arena, de upplever kommunikationen som äger rum där som en inkräktare, omöjlig att stänga ute. En distans är skapad mellan föräldrar och barn, barnen som befinner sig i två världar och föräldrarna som upplever att de ej har kontroll eller kontakt med den andra, parallella världen. De känner sig utestängda och upplever ett utanförskap som hindrar familjens kommunikation.

När mina barn är uppkopplade upplever jag dem som mindre kontaktbara, jag är rädd att det missar mycket av det som pågår i ”det riktiga livet”. Mina barn lever i sin egen lilla värld, men den är inte gemensam med någon annan, det känns som att de lever i en parallell bubbla. (Beata, 45 år)

Suler räknar upp olika faktorer, vilka kan bidra till att separera den ”riktiga” världen och den ”uppkopplade” världen, han resonerar kring begreppet tid, i den uppkopplade världen kan man

säga något, men sedan välja när man är intresserad av att höra svaret (Suler, 2004). Är det möjligt att detta beteende smittar av sig så att dagens ständigt uppkopplade ungdomar upplevs som mer avtrubbade, de tänker att de kan ta igen en konversation när det passar dem? Beatas berättelse om hur man får reprisera skämt så att alla ska vara mentalt närvarande tyder på detta. Kommunikationen blir med Sulers terminologi *asynkron* (Suler, 2004). Psykologen, Kali Munro, liknar fenomenet vid en känslomässig smitning, *emotional hit and run*. Munro förtydligar att man genom att agera på detta vis avstår från att ta ansvar för de budskap man sänder ut i en den uppkopplade världen (Munro, 2002).

Föräldrarna signalerar en känsla av avstånd gentemot sina barn, en känsla som får dem att ifrågasätta den uppkopplade världens fördelar.

I den andra världen finns allt serverat, barnen behöver inte tänka, reflektera själva. Jag är rädd att den kreativa sidan, självständigheten och fantasin hos barnen tar stryk (Ebba, 32 år).

Många av informanterna är, som man kan se exempel på i Ebbas citat, oroliga för att deras barn ska bli mindre kreativa och självständiga av att ofta befinna sig i den uppkopplade världen. När det gäller just kommunikation via exempelvis mejl så resonerar dock Suler annorlunda, han menar istället att samtliga konversationer, trots att de sker skriftligt, spelas upp som en pjäs i mottagarens huvud, han liknar det vid när en författare skapar en pjäs eller roman. Suler menar även att dessa konversationer, som aldrig har uttalats högt, ändå kan spelas upp i en människas huvud under en hel dag. Konversationerna kan också, anser Suler, leda till att människor fantiserar om hur de ska flirta, ställa sin chef mot väggen eller något liknande, som eventuellt aldrig kommer att ske på riktigt. Men, menar Suler, när dessa tankar pågår i säkerhet, i personernas fantasi, då är verkligheten det som pågår i fantasin. Denna ”säkra” kommunikation kan verka förlösande för en individ och kan därmed få personen att släppa på och bli av med hjärnspöken (Suler, 2004). Med dessa fakta i åtanke så används barnens fantasi på ett vis som föräldrarna inte reflekterar kring. Fenomenet med kommunikation via mejl fanns inte när de växte upp.

Suler bekräftar delvis föräldrarnas farhågor gällande barnens förändrade kommunikationsvanor när han förklarar att människor som lever i parallella världar kan ha svårt för att separera dessa, vilket kan leda till att man även i det riktiga livet smiter från krav och ansvar. De parallella världarna smälter ibland samman då kan de både berika och försvaga en individ (Suler, 2004).

Hot från den andra världen

Nätmobbing

Den parallella världen är alltså okänd för föräldrarna, de är utelämnade åt att förstå den via sina barn, de ser den som ett hot som de inte har någon insyn i. Den parallella världen irriterar även föräldrarna då de upplever att den ständigt pockar på, inkräktare kommer hela tiden oannonserade och barnen upplevs som ofokuserade. Samtidigt som denna parallella värld upplevs som ett hot och leder till försämrade kommunikation inom familjerna så signalerar föräldrarna även en känsla av okunskap när de resonerar kring den. Man kan i intervjuerna se att den andra världen ängslar föräldrarna:

För att ha koll på vad barnen gör i den uppkopplade världen så snokar jag ibland, detta gör jag främst för att ha en chans att upptäcka och uppmärksamma nätmobbing i tid, om sådan skulle finnas. Jag vill veta vad mina barn ser på nätet så att jag kan prata med dem om det (Disa, 40 år).

Föräldrarna upplever sina möjligheter till insyn i barnens digitala värld som så små att de, i ett försök att ta tillbaka kontrollen, i efterhand besöker de sidor som ligger i barnens sökhistorik. Disas argument till snokandet är att upptäcka nätmobbing i tid samt att hon vill kunna kommunicera med sina barn om vad de har mött för digital värld. Det är tydligt att Disa känner ett tvång att behöva motivera sitt snokande, samtidigt som hon uppfattar snokandet som en välgörande handling. Behöver snokandet motiveras? Kan det liknas vid att föräldrar någon generation bakåt i tiden eventuellt läste sina barns dagböcker eller smög efter sina barn på stan? Är argumenten starka nog för att motivera snokandet?

Nätets ”fula gubbar”

På internet vet man inte vem som försöker kontakta mina barn, man hör så ofta om fall där barn har blivit lurade. (Maria, 45 år)

Disa rädsla för nätmobbing är bara en av de olika rädslor som föräldrar känner när deras barn befinner sig i den uppkopplade världen. Marias tankar här ovan berör en annan oro som visade sig vara vanlig hos informanterna, hotet från ”nätets fula gubbar”. Dagens föräldrar är uppvuxna med varningen att inte följa med någon hem, trots att denne exempelvis erbjöd pengar, godis eller en söt kanin. Nu har denne ”fule gubbe”, som den ofta titulerades, flyttat ut på nätet och detta skrämmer föräldrarna.

Man har ju hört talas om Alexandramannen och andra som lurar barn att posera framför webbkameran, det händer ju även att de som lurar barnen lyckas lura till sig en träff, det skrämmer mig. (Chloe, 45 år)

Chloe förtydligar Marias resonemang och förstärker därmed bilden av den farliga värld som finns bakom de uppkopplade skärmarna. Föräldrarna upplever sig stå maktlösa gentemot en värld som erbjuder en ny kommunikationsform, vilken de inte känner sig bekväma med.

Publiceringshets

Varför måste de lägga upp bilder på Instagram om allt de gör? Hur påverkar de barnen? Min oro kretsar även kring barnens identitet och upplevelse av sig själva, de har alltid så många att jämföra sig med. Vi har infört en regel som säger att de enbart får publicera en bild per dag, det tycker jag räcker mer än väl. (Disa, 40 år)

Att ta selfies och publicera sig själva på exempelvis Instagram eller Snapchat är ett relativt nytt fenomen, de digitala infödingarna ser detta som något naturligt (Dunkels, 2012), men detsamma gäller inte för föräldrarna, Disas tankar visar tydligt på detta. Disa är oförstående till varför hennes barn tvunget måste publicera bilder av sig själva flera gånger om dagen. Dunkels menar att just inställningen till publicering av selfies är något som tydligt åtskiljer de digitala infödingarna från de digitala immigranterna. Hon menar att publiceringen för infödingarna är ett helt naturligt inslag i deras vardag, lite som att skriva ett sms, berätta hur man mår eller liknande. Infödingarna är också, enligt Dunkels så vana att figurera på bilder att de inte upplever det som någon stor händelse, de har ju vuxit upp med digitalkameran. Immigranterna å sin sida är inte alls lika bekväma gällande att bli fotograferade, de vill gärna vara fixade till tårna och beredda när de blir fångade på bild, de är även mycket mer restriktiva med vilka bilder som får figurera på dem. Här är, menar Dunkels, ett kommunikationsskifte, där immigranterna blir oroliga och infödingarna står oförstående inför denna oro. (Dunkels, 2012)

I föräldrarnas resonemang kan man se att de har tagit till sig av de råd som många experter inom området tar upp, det vill säga att kommunikation mellan barn och föräldrar är A och O när det gäller användningen av digitala medier. Dunkels har gått igenom de officiella råden till föräldrar gällande barns användning av uppkopplade digitala medier sedan 1994 och upptäckt att dessa ej har förändrats nämnvärt, trots att den virtuella världen har uppdaterats många gånger om sedan 1994. De generella mönster, i medierna, som Dunkels dock hittar stämmer väl överens med hur de

intervjuade föräldrarna uppger sig agera, de främsta är *prata om internet, håll dig lugn och var intresserad*. (Dunkels, 2012) Föräldrarna lutar sig därmed mot mediernas råd när de försöker skapa en kommunikation mellan sig själva och sina barn.

Min flicka upptäckte att en ”kompis” som hon hade träffat på nätet, hade uppgett falsk identitet, det blev ett himla liv hemma. Vi kände oss som dåliga föräldrar som inte hade varit tydliga med risker och hon kände sig lättlurad. (Chloe, 45 år)

Man har ju förstått att man ska fråga barnen vad de har gjort i både den riktiga och virtuella världen när de kommer hem på kvällarna. (Anna, 40 år)

I reglernas värld

Hur hanterar då föräldrarna denna oro och osäkerhet? När något potentiellt farligt uppdagas, som involverar deras barn och den uppkopplade världen, blir det tydligt att responsen i sig bottnar i den osäkerhetskänsla som finns hos många föräldrar, de vet att de ska reagera, men inte hur. För att sammanfatta den oro som föräldrar upplever när deras barn befinner sig i den uppkopplade världen så kretsar den kring frågorna: Vem är i andra änden? Vilken information ligger ute om mina barn? Vem ser denna information? Denna oro hanterar föräldrarna genom olika former begränsningar, dessa redogörs det för i detta kapitel.

Föräldrarnas sätt att hantera den oro som de bär på gällande sina barn användning av digitala medier är att på olika vis införa regler. Ironiskt nog så erbjuder Internet människan en värld i stort sett utan kontroll och regler, samtidigt som dess existens leder till att detta är det primära som föräldrar till internetanvändande barn efterlyser. Sulers citat blir talande för paradoxen:

The net itself is designed with no centralized control, and as it grows, with seemingly no end to its potential for creating new environments, many of its inhabitants see themselves as innovative, independentminded explorers and pioneers. This atmosphere and this philosophy contribute to the minimizing of authority (Suler, 2004).

I motsats till att känna att barnen släpps ut vind för våg i den digitala världen vill föräldrarna visa att de gör sitt bästa för att ha kvar kontrollen och ta sitt ansvar de vill vara de ansvarstagande vuxna och hanterar detta på olika, mer eller mindre kreativa vis. Föräldrarna resonerar kring regelsättning och kontrollbehov:

Jag vill ha fler riktlinjer och direktiv över var jag ska dra gränsen, jag vill att vi inom familjen ska kunna lita på varandra, de digitala medierna ska inte totalförbjudas, men användas sunt och i rätt syfte, jag vill på detta sätt påverka barnens förhållningssätt till sin egen användning av digitala medier. (Anna, 40 år)

Annas tankar speglar samtliga informanternas, de är rörande överens om att de vill ha ett regelverk kring sina barns användning av digitala medier. Skälen till regelkraven skiljer sig åt en del, många av informanterna framhöll stillasittandet som den största boven:

Vi har inför datorbiljetter i vårt hem, en timme lek, gärna ute, genererar en spelbiljett, då får barnen spela i en timme. (Anna, 40 år)

En spelbiljett genererar en timme spel, här lyfter Anna fram ett exempel på hur regelsättning, begränsning och kontroll kan fungera i ett hem. Speltiden ska förtjänas genom att barnen först ägnar sig åt det som föräldrarna önskar, i detta fall (ute-)lek utan skärmar, ett kreativt sätt att signalera till barnen vad som är bra och dåligt att ägna sig åt. En jämförelse kan göras med hur vuxna resonerar gällande träning och intag av ohälsosam mat, har man tränat så ”förtjänar” man att äta något onyttigt. Tankarna och medlen är desamma, bara ändamålet är utbytt.

Våra regler hemma är inte så strikta gällande barnens användning av digitala medier, dock så uppmuntrar vi ett måttligt användande av skärmar, och uppmuntrar istället kreativ lek, gärna ute. (Disa, 40 år)

För att undvika att barnen sitter för mycket framför skärmar så har vi en regel som säger att de får sitta där en timme om dagen, efter kvällsmaten, men först ska de ha lekt, gärna ute. Om de tjarar om skärmar innan maten, så får de inte sitta med dem efter maten. (Ebba, 32 år)

Både Disa och Ebba förstärker Annas önsknings om att barnen bör leka ute, men tillvägagångssätten för att få ut barnen skiljer sig åt. Disas inställning är mer moderat, hon uppmuntrar till utelek och mindre skärmtid, men anser inte sig själv göra så stor affär av det, barnen har inga konsekventa regler som ska fyllas, ingen skärmtid som ska förtjänas. Ebbas hållning är mer strikt, en timme om dagen, efter kvällsmaten, är vigd åt skärmarna, resten av tiden bör barnen leka. Ett straff uttalas av Ebba, tjar om skärmar leder till att dessa inte erbjuds alls den dagen. Regler, straff och belöningar blir viktiga instrument i föräldrarnas strävan att skapa en kontroll av barnens skärmtid. Samtliga föräldrar nämnde även att de har aktiverat det så kallade föräldrafiltret på sina uppkopplade skärmar:

Både vår Ipad och vår familjedator har aktiverat föräldrafilter, så att barnen inte kan koppla upp sig mot sidor med icke barnanpassat innehåll. Tyvärr så är detta filter ofta i vägen, när vill till exempel vill lyssna på vissa låtar, eller gemensamt i familjen vill se något klipp på Youtube, då får vi vuxna gå in och avaktivera filtret, det är inte så smidigt. (Anna, 40 år)

Annas kommentar till det filter som samtliga informanter använder sig av får representera många av informanterna, föräldrafilter används, för att det inger någon form av kontroll, men det är inte optimalt och stör kanske mer vad det gör nytta?

Vi hade föräldrafilter, men det blev verkningslöst när mina barn fick egna smartphones, då kan de ändå gå in på vilka sidor de vill, så det la vi ner. (Chloe, 45 år)

Chloes barn är något äldre än Annas barn och hon har märkt ytterligare ett problem när det gäller säkerheten vid användning av föräldrafilter. Barnen får egna smarta telefoner och därmed sätts filtret till viss del ur spel.

Barnen försöker hela tiden tänja på våra skärmtidsregler, de arbetar hårt för att hitta kryphål för att få mer skärmtid. De är inte nöjda vilket leder till att vi som föräldrar känner oss missnöjda. (Anna, 40 år)

För att sammanfatta de tankar som under intervjuernas gång framkom gällande barn skärmanvändning samt regler kring detta uppenbarar sig ett mönster. Föräldrarna vill begränsa barnens användning av skärmar, barnen vill utöka densamma. Föräldrarna upprättar regler som barnen försöker kringgå och hitta kryphål i. Föräldrarna är missnöjda med den uppstådda situationen, likaså är barnen. Summan av regelupprättandet blir att samtliga inblandade är missnöjda med dess existens och utfall.

Sulers inledande citat visar på det paradoxala i regelsituationen, föräldrar vill ha kontroll och etablera regler, deras barn växer upp med ett internet som saknar regler och kontroll. Motsättningar skapas i samhället och dessa syns även i relationen förälder – barn. Regler skapas för att begränsa något som man inte riktigt vet om det behöver begränsas.

Min okunskap om de digitala medierna gör att jag känner att jag har svårt att motivera de regler som jag sätter upp gällande användandet av dem. Jag känner ofta skuld känslor, antingen så låter jag barnen använda skärmarna för lite och är sträng, eller så är jag ansvarslös och släpphänt. (Chloe, 45 år)

Chloes resonemang illustrerar informanternas vilshenhet, de vill vara bra och ansvarstagande föräldrar, därför skapar de regler. Skuld känslor uppkommer när de inte kan motivera sina regler, de är rädda för att få en sämre relation till sina barn om de är för stränga, samtidigt som de menar att det är viktigt att ta sitt ansvar. Men vad är det då som skapar denna kontrolliver hos föräldrarna, Ebbas svar nedan ger en indikation på detta:

Det är mediernas budskap som guidar mig i mitt förhållningssätt till mina barns användning av digitala medier. När det är många larmrapporter om hur farligt det är av olika skäl, så stramas reglerna åt hemma. (Ebba, 32 år)

Vad Ebba antyder är att medierna spelar en central roll när hon skapar regler gällande barnens användning av digitala medier. Hon förklarar att larmrapporters frekvens i medierna på verkar hennes ställningstagande i hushållet. Disa och Anna nämner en annan väg att gå:

Vi brukar prata med våra kompisar, fråga hur de förhåller sig till olika regler gällande barn och användning av digitala medier, genom att kopiera deras regler så kändes våra egna regler mer befogade och rättvisa. (Disa, 40 år)

Vi visste inte vilka regler vi skulle sätta upp så vi hörde oss för i bekantskapskretsen och försökte hitta mönster i andra familjer som vi kunde härma. Vi har även försökt synkronisera våra datordagar med barnens kompisars datordagar, det fungerade sådär, barnen hittade alltid någon kompis som hade tillåtelse att spela hemma. (Anna, 40 år)

För att motivera sina regler och få dem att kännas rättvisa och befogade så hör sig Anna och Disa för i bekantskapskretsen, som de andra gör så kan även de göra. Anna är inne på ännu en sak när hon talar om att hennes familj försöker att synkronisera sina datordagar med andra familjers datordagar. Genom att agera på detta vis så försöker föräldrarna undvika att barnen från dag till dag ska vandra till olika hus och spela eller på annat vis använda sig av skärmar. Föräldrarnas lösningar är kreativa, men ännu en gång så visar det sig att de inte fungerar hela vägen.

Svaren pekar mot att det är övervägande negativa känslor som uppkommer när föräldrar tänker på barns digitala medieanvändning. Något som bidragit till föräldrars oro gällande barnens användning av digitala medier visar sig vara okunskapen hos dem själva och svårigheterna med att sätta upp och motivera regler kring barnens användning av digitala medier. Det man kan se är att föräldrarna försöker hitta olika strategier för att motivera sina regler gällande barnens användning av digitala medier, både för sig själva, och för sina barn, även ibland sina för vänner.

Barnen måste få sitta med skärmar en stund varje dag, om de vill, dock sätter vi upp regler så fort vi märker att ett beroendebeteende uppstår, då införs skärmpaus. (Chloe, 45 år)

Citaten är tydliga och de var många till antalet, informanterna var rörande överens om att regler behövs för att skapa kontroll kring barnens användning av digitala medier. Det som dock visade sig tydligt var att ingen var nöjd med de regler som hade etablerats, föräldrarna intygade att barnen ofta tjatade om att få använda de digitala medierna längre tid än vad som var avtalat.

Upprätthållande av regler

Under intervjuerna så framkom det att föräldrarna själva hade svårt att upprätthålla sina egna regler. Inledningsvis i intervjuerna så berättar samtliga informanter om hur det ser ut gällande barnens skärmanvändning i deras hushåll, de är då noga med att bekräfta bilden av ”den goda medvetna föräldern”.

Skärmarna ska ej användas som barnvakt, och max en timme på kvällen (Ebba, 32 år).

Jag låter enbart barnen använda internet när jag är med (Anna, 40 år).

Under intervjuernas gång så blev det dock vid flera tillfällen uppenbart att barnen hade mycket större tillgång till skärmar än vad som framkommit inledningsvis. Statens medieråds undersökning gällande barns medieanvändning visar att både föräldrar och barn tycker att barn ”slösar” för mycket tid framför skärmar (Statens medieråd, 2015). Är det därför informanterna inledningsvis under intervjuerna målar upp ett ”önskescenario” gällande deras egna barns skärmanvändning, för att de vill framstå som goda och medvetna föräldrar?

Tillåtande pappor

Under intervjuernas gång, där samtliga informanter var mammor, så framkom det att de alla upplevde att papporna till deras barn var mer tillåtande när det gällde tid till skärmanvändning samt vilket innehåll barnen fick ta del av.

Jag vet att mina barn ägnar mer tid åt spelande när jag är borta och min man ensam hemma med barnen. Han är inte så noga med att begränsa deras skärmtid, han sitter gärna själv med Iphone eller Ipad. (Ebba, 32 år)

När jag inte är hemma så spelar mina barn helt andra spel än vad de gör när jag är hemma, spel som jag inte all gillar, de innehåller för mycket våld. Barnens pappa spelar ibland dessa spel med barnen, men de stänger alltid av när jag kommer hem. (Beata, 45 år)

Ebbas resonemang speglar många av informanternas, att papporna inte är lika benägna att sätta upprätthålla hushållets regler gällande skärmanvändning. Kan det vara så att pappan själv är så uppslukad av skärmarnas innehåll, så att det ej finns tid alternativt känns motiverat att begränsa barnens användning?

Beata berättar att det innehåll som barnen får tillgång till från skärmarna skiljer sig åt beroende på vilken förälder som är hemma, en oenighet som även tydligt visas upp för barnen då de stänger av skärmaktiviteten när mamma kommer hem. Pappa och barn spelar dessutom en del spel *med* barnen, på detta vis legitimeras både innehåll och skärmtid för barnen. Frågan är vilken bild barnen får av sina föräldrar och föräldrarnas inställning till digitala medier när de inser att föräldrarna faktiskt inte är överens i denna fråga?

Reglernas värld blir med andra ord mycket komplicerad, föräldrarna känner att de måste leva upp till bilden av den goda föräldern, så de trycker på att reglerna är viktiga, men de har ofta svårt att motivera och vidmakthålla sin regelsättning. Barnen å sin sida känner sig obefogat bakbundna av omotiverade regler samtidigt som de fostras in i en värld, till stora delar byggd kring att man kan röra sig i den digitala världen, vilken ofta helt saknar regler. Inte ens föräldrarna inom varje hushåll är överens, barnen upplever detta, hur påverkar det deras självreflexivitet som informanterna så gärna vill att de ska ha för att ha ett sunt förhållningssätt till skärmanvändning?

Mediernas ansvar

Utöver skolan framkom det tydligt att föräldrarna, i brist på experter som kan hjälpa dem etablera ett förhållningssätt till sina barns digitala medieanvändning, lutar sig mycket på mediernas rapportering i frågan, ju fler debatter i frågan, desto fler regler hemma. Detta visar tydligt vilket ansvar man som förälder lägger i knät på medierna. En individualisering av ansvaret för vilken sorts medieanvändning som är acceptabel för barnen har uppstått. Paradoxalt nog så är detta något som medierna ofta uppmuntrar, men ej kan leva upp till. Trots att medierna inte kan leva upp till att leverera enhetliga och välgrundade tankar kring barn och deras användning av digitala medier så är deras rapportering ändå viktig för föräldrarnas inställning:

När medierna skriver om hur barns användning av digitala medier ökar, eller när forskare uttalar sig i medierna kring hur farligt det är för våra hjärnor med skärmar osv, då drar jag öronen åt mig och inför hårdare regler hemma. (Ebba, 32 år)

Termen *moralpanik* innebär en ”benämning på överdrivna och stereotypa reaktioner på nya kulturfenomen som anses hota samhällets värderingar eller intressen” (Cohen, 2002). Medierna spelar en viktig roll för att moralpanik ska uppstå och rapporteringens dramaturgi ser ofta likadan ut. 1980-talets videovåldsdebatt är ett tydligt exempel, då man bekymrade sig över vilka negativa konsekvenser i form av exempelvis våld, kriminalitet eller andra oönskade beteenden ett medieinnehåll, i detta fall videofilmer, kunde leda till. (Dalquist, 1998) Händelser kopplas samman som orsak-verkan, trots att något samband ej har gått att identifiera. För att styrka det eventuella samband som medierna vill få människor att tro på så hänvisas det ofta i dem till forskningsrapporter, vilka under senare tid har avfärdats av yngre forskning. Vidare är ofta de experter som uttalar sig i de aktuella frågorna oftast experter i något som inte har med ämnet att göra, eller så drivs de av att exempelvis att få ökade forskningsanslag, dessutom så är det vanligt att de motröster som finns får väldigt litet utrymme (Cohen, 2002). Som exempel på moralpanik genom tiderna kan nämnas kritiken mot dansbanorna, som kunde leda till sexuell utlevelse på 1940-talet. Debatten om hur tecknade serier ledde till litterär förflackning på 1950-talet till rädslan för våldsamma datorspel i dagens samhälle. (Nationalencyklopedin, 2015)

Kan föräldrarnas oro tolkas som moralpanik? En del av deras svar indikerar detta, till exempel:

Det är mediernas rapportering som avgör min inställning till barnens användning av digitala medier. (Chloe, 45 år)

Som tidigare nämnt så berör samtliga informanter mediernas rapportering som en viktig aspekt till hur de väljer att agera gällande inställningen till sina barns medieanvändning. Den rapportering som har förekommit efter det att statens medieråd i april 2015 släppte sin rapport ”Ungar och medier” blir här intressant att nämna, då den var aktuell och aktualiserade frågorna gällande barns digitala medieanvändning samtidigt som studiens intervjuer genomfördes (Statens medieråd, 2015). I rapporten framkom det bland annat att barn användning av digitala medier har ökat markant de senaste åren. (Statens medieråd, 2015)

Så fort rapporten presenterades så kom det reaktioner från experter och debattörer i allmänhet, debatter uppstod i rapportens kölvatten i tv, radio och tidningar. Expertisen är inte överens och raljerar över varandras olika inställningar, se exemplet med Lagercrantz (Lagercrantz, 2015) och

Gustafsson (Gustafsson, 2015) i Svenska Dagbladet. Scenario som dessa genererar en osäkerhet hos befolkningen, vems åsikter ska man lyssna till? Vem är mest expert på området?

Är det då en ny form av moralpanik som kan skönjas i dagens samhälle, moralpanik gällande barn och deras användning av digitala medier? Med tanke på att det krävs en i stort sett enig expertis som ska uttala sig i negativa termer när det handlar om moralpanik så är det inte troligt att studiens aktuella undersökningsområde passar in i den beskrivningen. I studien framkommer det att både expertis och tyckare i allmänhet är oense kring vad som är rätt och riktigt i denna fråga, vilket inte borde vara fallet om det är moralpanik som det skulle röra sig om. Snarare framkommer det genom intervjuerna en osäkerhet, vem vet bäst, vem ska man lyssna på och vems råd är mest riktiga?

Konklusion: Expertsystem

Moderna människor har emellertid också fått större behov att tolka sina liv genom kulturens tecken, eftersom den moderna tillvaron inte har några fasta ramar (Drotner, 1996).

Anthony Giddens skriver om expertsystem, dessa bygger på professionell expertis som bland annat organiserar den sociala miljö som vi lever i idag. Människan anlitar ofta akademiskt utbildade människor till exempel läkare eller advokater för att komma åt expertkunskap och hela samhället och dess institutioner bygger på tillit till expertisen. Den kunskap som experterna bistår människan med påverkar kontinuerligt många aspekter av vad vi gör. Giddens diskuterar och teoretiserar kring hur det moderna samhället till stor del är uppbyggt kring expertsystem och att detta leder till att vissa människors specialkompetenser är en förutsättning för att ett samhälle ska fungera, människan är beroende av expertisen och då måste expertisen veta vad som är rätt och riktigt (Giddens, 1996). För en icke insatt är tilliten till expertsystem avhängigt för att som lekman känna sig trygg i vardagen. Vi kan exempelvis inte vara fullt införstådda med hur ett flygplan fungerar utan måste odla en tillit till att andra gör det, erfarenheter gör att systemen fungerar bra. Giddens menar vidare att underordnade kontrollinstanser skyddar expertsystemets konsumenter från oro (Giddens, 1996).

Vem ska jag lita på, hur ska jag veta vad som är bäst för mina barn? (Ebba, 32 år)

Giddens resonemang gällande expertsystem är något som kan kopplas samman med denna studie för att på så vis komma närmre en förståelse av vad det är för mekanismer som ligger

bakom föräldrars oro gällande barns digitala medieanvändning. Idag saknar vi en trovärdig och enig expertis gällande barn och deras medieanvändning, även vuxnas för den delen. Det är en pågående debatt i samhället, utifrån ett icke entydigt material samt oeniga forskare. När inte ens experterna är överens, var ska föräldrarna då vända sig med sin oro och sina frågor?

Det är inte lätt att vara förälder idag, barnen kämpar hela tiden för att få använda olika skärmar så mycket som möjligt, samtidigt som alla mina principer och värderingar säger mig att jag borde begränsa deras skärmtid. När de frågar varför har jag ibland svårt att motivera mina regler.
(Anna, 40 år)

Den osäkerhet som föräldrar upplever blir tydlig i de intervjuer som ligger till grund för uppsatsen, bland annat visade det sig att samtliga informanter efterfrågade på olika vis ett expertsystem som kunde visa dem hur de skulle förhålla sig till sina barns användning av digitala medier. När inte expertisen är överens blir det svårt att utveckla någon tillit till den (Giddens, 1996). Ansvar för detta dilemma förs ner på individuell nivå och blir till en börda för föräldrarna. Informanternas svar beträffande detta dilemma är att på egen hand försöka införa regler och begränsa sina barns skärmanvändning, ”för säkerhets skull”. Föräldrarna efterlyser dock vägledning i dessa frågor:

Varför kan inte staten tillsätta en kommission som utreder vad som är lämpligt gällande barnens skärmanvändning? (Anna, 40 år)

Skolan erbjuder alla dessa prylar med skärmar, jag vill att vi föräldrar utbildas i hur vi ska förhålla oss till användning av dem hemma. (Disa, 40 år)

De expertsystem som efterfrågades var dock olika, någon informant ville att staten skulle komma med riktlinjer, någon menade att en särskild instans borde bildas, dit föräldrar kunde vända sig för att få tips och råd. En gemensam nämnare fanns dock hos samtliga intervjuade, de ansåg att skolans roll gällande vad, hur och i vilken omfattning digitala medier, borde utökas. Föräldrarna önskar att skolan ska ta stort ansvar i denna fråga, då de menar att skolan introducerar och därmed legitimerar skärmanvändning. Föräldrarna ville inte bara att barnen ska utbildas, de vill även att skolan utbildar dem i hur de ska förhålla sig till barn och digital medieanvändning. Giddens menar att brist på kunskap alltid ger upphov till försiktighet och någon form av tvivel, det är lätt att attityder formade av fientlighet eller ängslan föds i okunnighetens spår (Giddens, 1996). Med andra ord om man inte har någon expertis som tydligt kan klargöra vad som är rätt och

riktigt, hur man ska agera för att på bästa sätt göra rätt för sig så skapas en gnagande känsla av oro? Känslor av detta slag ger informanterna fortlöpande uttryck för i sina svar.

Barn och bokläsning – omhuldad inaktivitet

Intressant att framhäva här är informanternas odiskutabla inställning till barn och bokläsning. Föräldrarnas spontana svar på frågan vad de kommer att tänka på när man pratar om barn och bokläsning var:

Positivt, mysigt! (Disa, 40 år)

Viktigt, roligt och lärorikt! (Ebba, 32 år)

Utvecklande lär barn se världen ur andra perspektiv! (Anna, 40 år)

Glädje och nytta! (Beata, 45 år)

Sagor, fantasi, varm och glad! (Chloe, 45 år)

Böcker och bokläsning genererar positiva känslor, inget som ska begränsas, tvärtom uppmuntrar informanterna sina barn att läsa mer, när konflikter uppstår kring barnen och deras bokläsning så är det för att informanterna vill att barnen ska läsa er än vad de gör. För att återkoppla detta resonemang till Giddens så kan man se att bokläsning är, enligt en enhetlig expertis, något viktigt och bra (Giddens, 1996). Vi matas ständigt med information om att vi måste läsa mer, läsa mer för våra barn och diskutera läsning mer. Vi har institutioner som exempelvis bibliotek, dessa är trovärdiga och dess kompetens ifrågasatt inte. Därmed kan gemene man känna en tillit till bokläsningen och dess goda effekter, den är nämligen omgärdad av ett väl accepterat expertsystem, detta till skillnad från samhällets och experternas syn på barns användning av digitala medier (Giddens, 1996).

Mediernas och experternas brist på samstämmighet är det som skapar en oro hos befolkningen, vad ska gemene man tycka och tro när inte ens experterna är säkra? Oron blir tydlig i föräldrarnas resonemang, de uppvisar samtliga en vilja att sätta upp regler och begränsa barnen gällande deras digitala medieanvändning, samtidigt som de letar med ljus och lykta efter ett förhållningssätt som de kan stå bakom. I intervjuerna framkom olika knep som tas till hemmavid för att försöka skapa kontroll i denna informationsbrist därigenom kämpar föräldrarna på, var och en i sitt hus.

Genom resonemangen i citaten kan man ana att föräldrar, i brist på tillförlitliga expertsystem, försöker hitta tänkbara vägledare som kan guida dem i hur de ska förhålla sig gentemot barnens användning av digitala medier, de vänder sig till varandra, försöker följa medierapporteringen, hör efter vad skolorna har att säga och så vidare, allt för att i slutändan vara goda föräldrar.

Tillit

”Tillit behövs endast där det finns okunnighet” (Giddens, 1996)

De intervjuade föräldrar som har de lite äldre barnen uppvisar ett förändrat mönster gällande sin oro över sina barns digitala medieanvändning. Skärmarna i sig är inte det som bekymrar dessa föräldrar mest, istället är det den uppkopplade tillvaron som oroar dem. De äldre barnen är mer självständiga och kan navigera ute på nätet med hjälp av sina smartphones var de än befinner sig och oavsett vad föräldrarna anser om detta. Föräldrarna är medvetna om att så sker, de är även medvetna om sin egen avsaknad av kontroll i frågan, de måste lita på att barnen tar ansvar för sin internetanvändning. De är medvetna om riskerna och en del av de alternativ till utbud som kan möta deras barn på internet, de försöker att agera utifrån detta, men internets tillgänglighet ställer till det för dem och skapar istället skuld känslor hos föräldrarna (Luhmann, 1979). De är osäkra över hur de bör agera för att skydda sina barn mot de potentiella farligheter som kan finnas på internet?

Giddens skriver om tillit till expertsystem, denna tillit menar han, bör ses i relation till begreppet risk. Risk som begrepp kom till först under den moderna perioden, då man insåg att resultat kan vara en följd av våra egna handlingar, ej guds, risk ersatte det man tidigare benämnde som *ödet* (Giddens, 1996). Giddens resonerar vidare att tillit förutsätter att man är medveten om vilka risker en omständighet kan innebära, samt att dessa förväntningar kan komma på skam. Denna medvetenhet visar de intervjuade föräldrarna upp, de vet att deras handlingar och agerande är avgörande för barnen, dock upplever de sig som otillräckliga.

När mina barn är hos kompisar, så tappar jag helt kontrollen över vilka sidor de besöker, mitt enda hopp är att de känner att de vågar prata med mig när de kommer hem. (Beata, 45 år)

Jag är medveten om att jag lägger ett stort ansvar på mina barn när de, utan vuxen inblick, får vara uppkopplade, ofta blir jag tveksam till hur jag ska agera, vad borde jag förbjuda, har jag varit tillräckligt tydlig osv? (Disa, 40 år)

Sociologen Niklas Luhmann menar att man när man pratar om förtroende eller tillit också visar på en inställning att saker och ting ej kommer att förändras. Luhmanns synsätt gällande förtroende och tillförsikt innebär att människan är medveten om olika alternativ för att sedan kunna agera utifrån detta. (Luhmann, 1979) Föräldrarnas upplevelse blir istället att deras agerande inte hjälper fullt ut för att skydda barnen, detta skapar en besvikelse hos föräldrarna. Luhmann menar att i en

situation präglad av förtroende och detta inte följs som önskat så blir personen besviken och riktar denna skuld mot andra. (Luhmann, 1979)

Skolan borde utbilda både barn och föräldrar i nätets faror och möjligheter. (Anna, 40 år)

Internet är ju en guldgruva, och samtidigt en soptunna, jag vill försäkra mig om att mina barn hanterar internet på rätt sätt, men hur ska jag kunna göra det? (Disa, 40 år.)

Annas reflektioner stämmer väl överens med Luhmanns resonemang gällande förtroende, föräldrarnas förtroende för sina barns aktiviteter på internet är lågt, denna besvikelse leder till att föräldrarna riktar skulden åt något annat håll, i detta fall skolan.

När däremot tillit ligger till grund för handlingar, då tar personen delvis på sig skulden själv. (Luhmann, 1979) Detta skuldbeläggande på sig själv syns i Disas tankar ovan, hon funderar kring om hon har ett lämpligt förhållningssätt gentemot sina barn och deras internetanvändning. Denna tveksamhet förstärks av att det inte går att hitta klara direktiv i samhället som säger hur föräldrarna borde agera. Resonemanget gällande tillit, förtroende och tillförsikt stämmer väl överens med intervjusvaren i denna studie. Informanterna indikerar tydligt att de inte känner sig säkra på ”vad som gäller”, de är även kritiska till den informationsdjungel som finns gällande barn och skärmanvändning. Det finns mycket information gällande barn och skärmanvändning, men den spretar, föräldrarna vet inte vad är rätt eller fel, de uttrycker en tydlig osäkerhet, vilken stämmer väl överens med Luhmanns tankar kring att om det finns alternativa handlingsvägar så blir människan osäker (Luhmann, 1979). Föräldrarnas resonemang kring sin osäkerhet:

Man vill ju att ens barn ska hänga med i utvecklingen, samtidigt som de inte bör sitta flera timmar framför skärmen. (Ebba, 32 år)

Jag förstår att medieanvändningen är en möjlighet för mina barn och att de behöver ha kunskap om hur denna kan utnyttjas i vårt kunskapssamhälle, dock så känner jag mig osäker hur jag själv ska ställa mig till detta, jag vill inte bromsa, men samtidigt så finns det så mycket som jag är rädd att mina barn missar om de bara sitter framför en skärm hela dagarna. (Anna, 40 år)

Giddens menar att grunden för tillit är brist på fullständig information (Giddens, 1996). Samtliga informanter signalerar att detta är ett stort problem i deras förhållningssätt till sina barns medieanvändning.

Jag kan inte hälften av de program och funktioner som mina barn använder sig av, jag vet ej hur de fungerar, detta är frustrerande och gör det svårt för mig att motivera mina regler gällande barnens medieanvändning. (Beata, 45 år)

När medierna varnar för olika scenario som kan uppstå om barn sitter för mycket vid någon form av skärm, då blir jag orolig och försöker strama upp våra regler. (Disa, 40 år)

I citaten ovan kan det tydligt skönjas hur bristen på fullständig information skapar en oro hos föräldrarna, eftersom det nu är de själva som får axla ansvaret. Samtliga tankar som framkommer ovan kan ses i skenet av den avsaknad av tillit som föräldrarna upplever gentemot det icke existerande expertsystemet (Giddens, 1996) gällande barn och medieanvändning. Föräldrarna försöker vara kreativa och hittar på allehanda lösningar för att på bästa vis begränsa sina barns medieanvändning, samtidigt som föräldrarna uppvisar en medvetenhet om att de kanske borde låta sina barn använda skärmar, så att de inte kommer efter i den digitala utvecklingen. Denna oro skapar, helt i linje med Giddens, en avsaknad av tillit vilket leder till beslutsångest hos föräldrarna, som inte vet hur de ska agera för att hjälpa sina barn på rätt vis.

Dessa debatter väcker mycket tankar hos människor i allmänhet och föräldrar i synnerhet. Många föräldrar bär på en oro och en osäkerhet, det vet inte hur de ska förhålla sig till den medierade värld som präglar barn idag. För några decennier sedan meddelade Socialstyrelsen att man borde äta 6-8 skivor bröd om dagen, tydliga kostråd så att man inte behövde vara orolig över vad som var rätt eller fel. Idag har vi har kuratorer för att guida oss i livsfrågor, personal shoppers för att hjälpa oss hitta rätt stil, karriärscoacher som hjälper oss i yrkeslivet och så vidare, men vi saknar en trovärdig och enig expertis gällande barn och deras medieanvändning, även vuxnas för den delen. Det är en pågående debatt i samhället, utifrån ett icke entydigt material samt oeniga forskare. När inte ens experterna är överens, vart ska föräldrarna då vända sig med sin oro och sina frågor? Tidigare, idag utdöd, forskning inom MKV-området visade på allehanda risker gällande ungdomar och medieanvändning (Gripsrud, 2011), därmed kan även ämnet MKV räknas som medskyldigt till den oro som fortfarande spökar hos dagens föräldrar och den debatt som då och då blossar upp i samhället. Forskarna inom MKV är ju de experter som föräldrarna efterfrågar, när experterna larmade förr, men är försiktiga idag, så kan man anta att många föräldrar, tar det säkra före det osäkra och sätter upp lite extra regler gällande sina barns medieanvändning, för säkerhetsskull. Dåtidens larm, trots sin inaktualitet, ekar fortfarande. Ansvaret har därmed tagits bort från samhället och lagts på individen. Ett individualiserat ansvar, där ingen annan står för

konsekvenserna, skydds nätet har dragits undan till förmån för ökad frihet, därmed även en ökad oro hos föräldrarna, vilken de försöker stävja med hjälp av regler.

Till sist

På samma sätt som när Sverige vid förra sekelskiftet började utvecklas från bondesamhälle till industrisamhälle, står vi nu mitt i en samhällsrevolution, en genomgripande förändring av näringsliv, samhälle och vardagsliv. För att göra den revolutionen så lyckosam som möjligt, måste vi förstå vad det är som sker. Vi måste lyfta blicken och se de större dragen i den pågående samhällsförändringen (Dahlbom, 2003).

En oro är född för att expertisen är oense, regler skapas för att stävja oron, ingen är nöjd med de regler som har instiftats, detta för att ingen riktigt vet varför de finns och hur de borde se ut. Generationsklyftorna är tydliga i denna fråga, inte ens föräldrarna inom varje hushåll är överens. Tekniken utvecklas i en rasande fart vilket leder till att det blir stora kommunikationsgap mellan varje generation, tiden får utvisa vilka farhågor som var värda att frukta.

Litteraturförteckning

Arvidsson, P. (2000). *Måste vi läsa metod? I Vilken metod är bäst - ingen eller alla?: metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap.* (G. Jarlbro, Red.) Lund: Studentlitteratur.

Bengtsson, C. (2000). *Måste vi läsa metod? I Vilken metod är bäst - ingen eller alla?: metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap.* (G. Jarlbro, Red.) Lund: Studentlitteratur.

Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics : the creation of the mods and rockers.* New York: Routledge.

Dahlbom, B. (2003). *Makten över framtiden.* Kristiansstad: Liber AB.

Dalquist, U. (1998). *Större våld än nöden kräver?* Umeå: Ulf Dalquist & Boréa Bokförlag.

Drotner, K. J. (1996). *Medier och kultur en grundbok i medieanalys och medieteori.* Lund: Studentlitteratur.

Dunkels, E. (2007). *Bridging the Distance - Children's Strategies on the Internet.* Umeå: Print & Media.

Dunkels, E. (den 09 10 2012). *Nätkulturer.* Hämtat från Nätkulturer: <http://www.kulturer.net/category/sexism/page/2/> den 26 08 2015

Dunkels, E. (2012). *Vad gör unga på nätet?* Malmö: Gleerups.

Fay, B. (2008). *Contemporary Philosophy of Social Science.* Hong Kong: Blackwell Publishing.

Giddens, A. (1996). *Modernitetens följder.* Lund: Studentlitteratur.

Gripsrud, J. (2011). *Mediekultur mediesamhälle.* Göteborg: Daidalos AB.

Gustafsson, T. (den 14 04 2015). Ingen blir dum av internet. *Svenska Dagbladet* .

Heide, M. (2000). *Vad kan berättelser tillföra forskningen?: Om berättelser i organisationer I Vilken metod är bäst - ingen eller alla?: metodtillämpning i medie- och kommunikationsvetenskap.* (G. Jarlbro, Red.) Lund: Studentlitteratur.

Lagercrantz, H. (den 02 04 2015). Statens Medieråd borde läggas ned. *Svenska Dagbladet* .

Leonardz, J. (den 10 07 2012). *Svenska dagbladet.* Hämtat från Svenska dagbladet: <http://www.svd.se/unga-laser-mindre--i-bocker> den 26 08 2015

Luhmann, N. (1979). *Trust and power: Two works.* Chichester: J. Wiley, cop.

Lundell, M. (den 04 02 2015). *svt.se*. Hämtat från [svt.se/nyheter](http://www.svt.se/nyheter):
<http://www.svt.se/nyheter/vetenskap/mycket-skarmtid-ger-ungdomar-somnbrist> den 26 08 2015

Munro, K. (2002). *Conflict in cyberspace: How to resolve conflict online*. Hämtat från Conflict in cyberspace: How to resolve conflict online: <http://kalimunro.com/wp/articles-info/relationships/article>

Nationalencyklopedin, m. (den 16 06 2015). *National encyklopedin*. Hämtat från [ne.se](http://www.ne.se):
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/moralpanik> den 16 06 2015

Repstad, P. (2012). *Närhet och distans - Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Holmbergs.

Statens medieråd. (2015). *Ungar och medier*. Stockholm: Statens medieråd.

Suler, J. (den 03 07 2004). The Online Disinhibition Effect. *CyberPsychology & Behavior* , ss. 321-326.

Østbye, H. K. (2008). *Metodbok för medievetenskap*. Malmö: Liber.

Bilaga

Intervjuguide

Intervjuguiden består av öppna frågor och ska ses som samtalsstöd för att leda intervjun framåt.

Intervjuad

Namn

Ålder

Barn i vilka åldrar och kön?

Första delen av intervjun: fokus medievanor, när och hur? Regler? Varför? Oro för vad?

1. Vad är det första som du kommer att tänka på när man tar upp ämnet barn och medieanvändning?
2. Vilken är din inställning till barns medieanvändning?
3. Har du upplevt en oro kring dina barns medieanvändning? Vilka uttryck tog sin din oro?
4. Vilken tillgång har dina barn till uppkopplade skärmar?
5. Hur tror du att den uppkopplade vardagen påverkar dina barn? Jämför med din egen uppväxt?
6. Vad gör dina barn i den uppkopplade världen?
7. Brukar du dubbelkolla i efterhand vilka sidor barnen har varit inne på?
8. Hur upplever du att dina barn påverkas av mediekonsumtionen?
9. Försöker barnen tänja på reglerna gällande medianvändning hemma?
10. Vad är dina samlade tankar kring dina barns medieanvändning och hur detta påverkar dem som individer, hur kommer det sig att du resonerar på detta vis?

Andra delen av intervjun: jämför bokläsning, oro? Hur väljs böcker ut? Tid till läsning, hur ofta?

1. Vad är det första som du kommer att tänka på när man tar upp ämnet barn och bokläsning?
2. Vilken är din inställning till barns bokläsning?
3. Har du upplevt en oro kring dina barns bokläsning? Vilka uttryck tog sin din oro?
4. Vilken tillgång har dina barn till bokläsning?
5. Hur tror du att bokläsning i vardagen påverkar dina barn? Jämför med din egen uppväxt?
6. Vilken sorts böcker läser ni hemma, titlar, författare, varför dessa, vem väljer?
7. Hur upplever du att dina barn påverkas av bokläsningen?
8. Försöker barnen tänja på reglerna gällande bokläsning hemma?
9. Vad är dina samlade tankar kring dina barns bokläsning och hur detta påverkar dem som individer, hur kommer det sig att du resonerar på detta vis?